

Atqui hæc operatio recte dici potest illuminatio phantasmatis, et abstractio specierum ex eo, et per eandem operationem confortatur intellectus possibilis, et objectum redditur intelligibile in actu, et prima principia innotescere dici possunt, quemadmodum constat ex præjecta munere istorum declaratione. Ergo necesse non est ad hæc explicanda multiplicare actiones intellectus agentis.

DISPUTATIO TERTIA

DE COGNITIONE SENSITIVA

Inter divisiones cognitionis superius recensitas ea est præcipua, et uberrimam præbens rerum dicendarum segetem, qua cognitio dispescitur in sensitivam et intellectualem. Post generalem itaque cognitionis tractationem, speciales nunc de singulis hisce generibus disputationes instituere oportet. Et primo quidem de sensatione, quæ imperfectissima est inter omnes cognitiones.

CAPUT I

DE SENSATIONE GENERATIM

150. Sensationem esse perceptionem organicam alibi diximus (1); eam vero non esse purum motum materiæ, sed actionem præstantiorem ab altiori potentia, quamvis organica, profectam, verique nominis cognitionem, demonstratum reliquimus in primo *Psychologiæ* volumine (2). Altiori hujusmodi

Quid sensus nomine veniat.

(1) Vide superius num. 52, pag. 201; et *Logicam Major.* num. 100, pag. 561, 562.

(2) Vide num. 191 seqq., pag. 306 seqq., num. 178, pag. 784 et 793; et num. 194 seqq., pag. 822 seqq.

potentia *sensus* dicitur: licet enim nomen *sensus* interdum designat ipsam naturam sensitivam, immo et actus sensationis, interdum etiam appetitum animale, plerumque tamen significat potentiam accidentalem ab anima realiter distinctam, per quam hæc organicam cognitionem elicit (1). Si vero finem, ob quem datus est *sensus*, inquiras, *cognitio sensitiva ordinatur ad duo: uno enim modo tam in hominibus, quam in aliis animalibus, ordinatur ad corporis sustentationem, quia per hujusmodi cognitionem homo et alia animalia vitant nociva, et conquirunt ea, quæ sunt necessaria ad corporis sustentationem; alio modo specialiter in homine ordinatur ad cognitionem intellectivam, vel speculativam vel practicam* (2). Id quod experientia ipsa patet; nemo enim unquam scientiam comparavit naturaliter nisi ope sensuum, et discurrendo ex sensibilibus ad insensibilia. Sensatio porro duo essentialiter importat, potentiam, quæ est proximum principium illam eliciens, et objectum sensatione expressum vel repræsentatum. Ut vero sensatio exsurgat, experientia ipsa compertum est, objectum prius agere in organum: unde superius conclusimus necessitatem impressæ speciei. Et quoniam sensatio non consistit in sola speciei receptione, sed in actione, inde consecuta ex activitate potentiæ, prout in antecessum probatum manet, plane sequitur in opere sensationis duplex distinguendum esse momentum, alterum passivum, in quo species recipitur, alterum activum, in quo potentia specie informata sentit. Ad speciem impressam non concurrit active, sed tantum passive, potentia sensitiva, quæ per illam cognoscere debet, et propterea sensilis cognitio non consistit formaliter in productione aut receptione speciei, sed in actione, quæ postea et efficitur, et recipitur a potentia, quæ est actus vitalis objectum repræsentans. Quare nequit concipi sensatio instar transformationis cujusdam speciei in potentia receptæ, quia philosophice non intelligitur, quo pacto simplex entitas actionis extrinsecus potentiæ impressa, in aliam, eamque vitalem, operationem mutari queat, vel transformari, sed est nova

Finis ob quem *sensus* a natura datus est.

Sensatio importat potentiam et objectum;

in eaque duplex momentum distinguendum, passivum et activum.

(1) Vide S. Thom. 1 p. quest. 79, art. 1, ad 1.^{am}; *Quodlib.* 7, art. 4.

(2) S. Thom. 2. 2. quest. 167, art. 2.

prorsus ac distincta operatio a potentia sensitiva, informata et foecundata specie, vitaliter procedens. Verum hæc ex hactenus disputatis patent, nec diutius nos tenere debent absurdæ recentiorum circa originem et formationem sensationis sententiæ (1). Itaque in hoc primo capite assumimus expediendas generales quasdam quæstiones, quæ sensus sive internos sive externos respiciunt.

(1) Conveniunt recentiores Physiologi communissime in eo, quod externa objecta, in organa sensuum externa agendo, gignunt in nervis opticis, auditivis, olfactivis, etc., vibrationes, quæ mox ad centra cerebrialia per eosdem nervos transmittuntur, ibique in sensationes transformantur, quas anima percipiens externorum objectorum conflata representationes. Si vero ab istis Physiologis quæras, quo pacto nervæ vibrationes in diversi generis sensationes transformantur; alii respondent rationem repetendam esse ex natura vibrationum, que cum specie differant inter se, quandoquidem vibrationes luminosæ, auditivæ, etc., non pertinent ad eandem speciem, necesse quoque est, ut in diversas mutantur sensationes; hæc est doctrina formæ specificæ processus a Wundt propugnata, cuius ea est vox: *Notre conscience est déterminée qualitativement par la nature des processus qui parcourent nos organes* (apud Ribot, *Psychologie allemande*, pag. 332). Alii putant excitationem in omnibus organis receptam eandem esse. *Le nerf optique*, inquit Bernstein (*Les sens* pag. 82) *transmet aussi peu des ondes lumineuses au cerveau que le nerf acoustique y transporte des ondes sonores... L'irritation transmise aux nerfs est absolument identique*. Hi porro, ut specificam sensationum diversitatem explicent, ad diversa confugiunt principia. Alii cum Joanne Müller *energiam specificam nervorum, alii energiam specificam centrorum cerebralium* tuerentur: priores nempe in diversis nervis sensoriis agnoscunt vim tribuendi externorum objectorum impressionibus formam propriam diversarum sensationum. Secundum Müller, ut refert Th. Ribot, *ala qualité de la sensation serait une fonction propre de la substance de chaque nerf sensoriel. Quand nous sentons la lumière, le son, la chaleur, etc., ce qui parvient à la conscience, ce n'est pas l'impression extérieure, mais la réaction de notre nerf sensoriel sur cette impression* (Ribot, loc. cit. pag. 229). Cæteri autem non nervis, sed centris cerebralibus miram ejusmodi virtutem asserunt. Unde Durand, quem secutus est Bernstein, non dubitavit hæc scribere: *Si par hasard le nerf acoustique était relié à l'œil, et le nerf optique à l'oreille, tout rayon lumineux produirait un son et tout son éveillerait en notre entendement une sensation lumineuse; en sorte que nous verrions une symphonie, et que nous entendrions un tableau.* (Durand *Physiologie phil.* pag. 21). Contra hæc omnia Scholastici docent ab externis objectis

ARTICULUS I

An sensus judicare ac reflectere in suum actum queant.

Necesse non est inquirere, utrum sensus possit omnia genera cognitionum elicere, nam de quibusdam nulla potest esse dubitatio, spectata illius natura. Num autem sensus judicare, ac ratiocinari, et reflectere in suum actum queat, non satis perspicuum prima fronte apparet, ideoque breviter disputandum est, ut melius patescat hujus facultatis cognitivæ indoles ac limites. De quibusdam autem aliis cognitionis generibus quid dicendum sit ex inferius agendis mox controversiis de objecto sensuum innotescet.

§ I.—AN SENSUS JUDICARE AC DISCURRERE VALEAT.

151. Judicium sive immediatum sive mediatum duplex distinguitur, prout alias declaratum reliquimus, alterum formale vel signatum, importans compositionem vel divisionem subjecti et prædicati, alterum virtuale vel exercitum, in apprehensione situm qualitatis vel attributi in subjecto aliquo concreto (1). Et controversia nulla est de judicio vel ratiocinio virtuali aut exercito, de quo procul dubio interpretandi sunt S. Thomas et alii veteres scriptores ubicumque judicium tribuunt sensui. Quod autem ad judicium formale spectat, unanims quidem est Scholasticorum opinio negans relate ad sensus brutorum animantium, non vero relate ad cogitativam, quæ est sensitiva potentia in homine respondens æstivativæ brutorum: nam Thomistæ cum Angelico Doctore (2)

Duplex
judicium,
formale vel
signatum,
et virtuale vel
exercitum.

Opiniones
Scholasticorum.

imprimi organo animato qualitatem quamdam actuosam, speciem, quæ potentiam complet, ac determinat ad hoc vel illud objectum, cuius similitudinem, saltém virtualement, gerit species, representandum, prout in superioribus satis probatum ac declaratum reliquimus, quare diversitas specifica sensationis tum diversitati potentie, tum diversitati speciei adscribenda est.

(1) Vide *Psychol.* vol. 1.um num. 198, pag. 848 seqq.

(2) S. Thom. 1 p. quest. 78, art. 4 corp., et ad 5.um

tribuunt illi discursum quemdam per collationem rationum individualium vel particularium, prout inferius videbimus, ubi de internis sensibus disputandum erit.

152. PROPOSITIO 1.^a Quidquid sit de cogitativa hominis, de qua alibi sermo erit, nullus sensus potest formalis vel signati iudicii, sive immediati sive mediati, actum elicere.

Nulli sensui
compositi
iudicium pro-
prium
ac formale.

Prob. 1.º Nullum proferri iudicium potest, nisi perspecta identitate vel distinctione inter subjectum et prædicatum. Atqui sensus non potest identitatem vel distinctionem inter subjectum et prædicatum perspicere. Nam identitas et distinctio sunt notiones conceptum communissimum entis consequentes, quæ proinde abstrahunt a materia, et universales sunt. Huiusmodi autem notiones cadere in sensum, potentiam organicam et materialem, nequeunt.

Prob. 2.º Præterea omne iudicium importat comparationem terminorum, ratiocinium autem comparationem propositionum. Atqui comparatio idearum et propositionum superat perfectionem potentiae materialis, qualis est omnis sensus, sive interior sive exterior; a) nam ejusmodi comparatio importat semper facultatem detegendi mutuas relationes et rationes cognoscibiles, quæ materiales non sunt, nec possunt proinde imprimere in organum. Ergo... b) Deinde non ob aliam causam negatur brutis, quibus non est intellectus, electio mediolorum ad finem. Nam si veram instituere possent comparationem, deprehenderent profecto rationem finis et proportionem, medii ad illius assecutionem, saltem in quibusdam facillioribus. c) Hinc vero et illa ratio sequitur, si sensus posset inter se comparare rationes jam perceptas et cognititas, possent profecto bruta, quamvis intelligentia non polleant, sponte et absque hominis educatione operationes suas paululum perficere, immo et variare, ope videlicet observationis et comparationis, quæ ostenderet diversos rerum respectus modosque operandi et finem assequendi. Atqui nihil tale cernere est in brutis animalibus. Ergo signum est sensum nullam posse veri nominis comparationem instituere.

Prob. 3.º Speciatim de discursu. Sensus non potest universale percipere, ut notum compertumque est vel ipsa

experientia, et inferius magis probabitur. Ergo nec discurrere. Prob. conseq., quia omnis discursus innititur, saltem implicite principiis *Dici de omni* et *Dici de nullo* vel principii identitatis et discrepantiæ (1). Atqui principia ista, utpote universalialia, percipere sensus non potest. Ergo cum nullus discursus effici queat, nisi alicui horum principiorum innixus, sensus discurrere non potest.

153. Objicies 1.º Sensus videtur judicare et discurrere; nam sæpe imaginatio ab una cognitione transit in aliam cum priore connexam. Ergo.—**Respondeo, neg.** assertum de formali iudicio vel discursu intellectum. Et probationem *dist.* Imaginatio ab una cognitione transit in aliam cum illa connexam ex mera, quam dicunt *associationem idearum* vel cognitionum, nempe quia occasione unitus cognitionis excitatur species alterius objecti quomodolibet connexi, *trans.*; ex eo quod sensus cognoscat relationem et connexionem objectivam diversarum rationum, *neg.* Jam vero discursus, prout in ipso limite *Logica* declaratum reliquimus, non consistit in quacumque successione vel transitu ab una in aliam cognitionem, sed in processu potentiae ab una in aliam cognitionem *propter objectivam earum connexionem* (2).

Objicies 2.º Actus, quo unum ab alio discernitur, comparationem quamdam importat. Atqui sensus discernit inter varia objecta, ut v. g. visus inter album et nigrum, et sensus communis inter objecta et sensationes diversorum sensuum. Ergo sensibus reapse competit comparatio, atque adeo nec iudicium nec ratiocinatio repugnat.

Respondeo dist.: aliquando, *conc.*; semper, *neg.* Et *concessa* Minore, *neg.* conseq. Quia bifariam discerni possunt diversa objecta, simpliciter illa attingendo per modum facti experimentalis, et animadvertendo insuper proportionem ac relationes inter illa intercedentes. Hoc postremum certe importat comparationem, sed nullatenus competit sensibus; primum autem, quod tantummodo spectat ad sensus, comparationem non requirit, ut ipsa experientia compertum

Quædam
objectiones
solute,

(1) Vide de his *Dialecticam*, num. 156, pag. 317 seqq.

(2) Vide *Dialect.* num. 146, pag. 312 seqq. Cfr. *Logic.* Major, num. 213, pag. 812.

videtur; non enim raro diversa objecta cognoscimus, aliaque ab aliis discernimus, quin præcise ullam inter illa comparationem instituiamus. Quamobrem ex eo solum, quod sensus discernant objecta, perperam concluditur eos etiam comparare.

Huc etiam afferri possent quædam objectiones in præcedenti volumine propositæ ad probandam intelligentiam brutorum animantium (1).

§ II.—UTRUM SENSUS REFLECTERE IN SE SUUMQUE ACTUM VALEAT.

Quotuplici sensu reflexio institui queat.

154. Ut status questionis percipiatur, nota primo reflexionem sumi posse vel exercite vel signate. «Sumpta exercite, nihil est aliud, quam experientia sui; quatenus visio v. g., dum actu existit, per se ipsam absque alia reflexione reddit potentiam formaliter experientem se videre, atque id sentientem in actu exercito, tametsi visionem non videat more objecti: et hoc modo, utique improprio, quævis sensitio est sensitio sui, et quivis sensus sentit se sentire, ut omnes concedunt (2). Sumpta vero signate reflexio est cognitio, qua quis pro objecto respicit proprium actum de linea intentionalis» (3), nempe animadvertendo et considerando illud. Hic ergo est controversia dumtaxat de reflexione hoc altero modo sumpta. Nam quod omnis sensus percipiat aliquo modo actum suum non signate, sed reflexe, probatur, quia «eo ipso quod videmus colorem, licet mente non reflectamus, postea experimentalem notitiam habemus, non solum quid color sit, sed etiam quid sit videre colorem: ergo signum est vidisse nos antea modo

Status questionis.

(1) Vide *Psycholog.* vol. 1.um num. 200, pag. 861 seqq.

Plura si vis, consulte cardin. Tolet. (*de anim.* lib. 3, quest. 7). Conimbricens. (*ibid.* cap. 3, quest. 2), Rubium (*ib.* cap. 3, tract. *de sensib. internis* quest. 5), Suarez (*de anim.* lib. 3, cap. 6), Francisc. Alphonsus (*de anim.* 11, sect. 3, num. 63), Lossada (*ibid.* disp. 4, cap. 5, num. 146), etc.

(2) Nihilominus P. Rubius videtur etiam exercitam reflexionem denegare sensibus. (Vide *de anim.* lib. 3, cap. 3, tract. *de sensibus internis*, quest. 4, num. 106, collato cum 95, 96.)

(3) Lossada, loc. nup. cit., num. 147.

aliquo ipsam visionem, non enim aliunde talis notitia relinquere potuit, posito quod nulla habita est formalis reflexio» (1). Hinc si quis, quantumvis hæserit in attentissimo rei alicujus obtutu, interrogetur postea, quid fecerit, illico respondet se vidisse, etc.; quod indicat videntem non effugisse penitus visionem suam. Præterea objecta per sensus percipiuntur modo experimentalis, videlicet experiendo illa. Qui vero experitur objectum, videtur aliquo modo advertere atque attendere ad ipsum actum, quo illud experitur (2). Illud quoque notatum velim, sermonem esse non de reflexione, qua potentia aliqua sensitiva utcumque apprehendat actum *ejusdem suppositi*, sed de illa reflexione, qua sensus aliquis seipsum suumve actum præcedentem cognoscat. Hoc ergo pacto nullum sensum externum sive in suum sive in cujusvis alterius sensum actum reflectere posse signate, constans est omnium scriptorum opinio. Quod vero sensum internum atinet, non minus certum est apud omnes illum externas sensationes cognoscere, tum quia id est proprium sensus communis, tum quia memoria etiam sensationes olim habitas, jucundas vel ingratas, recordatur, quare etiam bruta sæpe appetunt gustare quosdam cibos sibi notos, vel timent quædam loca vel objecta, unde olim ingratham aliquam impressionem accepisse recordantur. At dubium restat de reflexione sensus interni supra suum proprium actum. Non desunt profecto, qui eam nullatenus repugnare docuerint (3); communissime vero negant alii sensum etiam internum posse in suum actum propriam reflexionem exercere (4): quæ est S. Thomæ

(1) Suarez, *de anim.* lib. 3, cap. 11, num. 5.

(2) Cfr. Suarez (loc. cit.), Joannes a S. Thoma (*de anim.* quest. 4, art. 4, *Dico* 3.^a lin.), Izquierdo (*Pharus*, disp. 1, quest. 2, num. 156).

(3) Ita v. g. Aversa (*de anim.* quest. 55, sect. 2, concl. 3.^a) apud Martinez de Prado (*ibid.* lib. 3, quest. 6, paragr. 3), et Suarez Lusitan. (*de anim.* tract. 4, disp. 4, sect. 5, paragr. 4), et Matrius (*ibid.* disp. 5.^a quest. 8, art. 2, num. 260, etc.).

(4) Vide Suarez (*de anim.* lib. 3, cap. 11), Rubium (loc. nup. cit., quærs. 4), Rhodus (disp. 17, quest. 2, sect. 1, paragr. 2), Izquierdo (*Pharus*, disp. 1, quest. 2, num. 155 seqq.), Francisc. Alphonsus (*de anim.*, disp. 11, sect. 3, num. 61), Lossada (disp. 5, cap. 5, num. 149 seqq.), Joann. Martinez de Prado (*ibid.* lib. 3, quest. 6, paragr. 3), Joann. a S. Thoma (*ibid.* quest. 4, art. 4, *Dico tertio*, et in solutione argumentorum contra istam 3.^{am} concl.), etc.

doctrina disertis verbis prolata (1), et ut videtur, etiam Stagiritæ (2), et Procli, cujus hæc est sententia: *Extensum non est ad se conversivum* (3).

155. PROPOSITIO 2.^a Nulla potentia sensitiva potest in se suamve actum formaliter ac signate reflectere.

Nulla potentia sensitiva potest in se suamve actum formaliter ac signate reflectere.

Prob. 1.º Certum est in primis experientia, quod nullus externus sensus se suamve sensationem tamquam obiectum percipiat. Ergo idem dicendum est de internis sensibus. Antecedens patet inductione, quia nec visus percipit nisi colores, nec auris nisi sonos, etc. Quis autem unquam vidit suos oculos (nisi in speculo) aut suam visionem, vel audivit auditionem aut sonum proprium suæ auris, etc.? Consequentia vero probatur, quia reflexio in se suamque operationem est perfectio magna, quæ non est asserenda potentie organice ac materiali absque urgenti argumento. Atqui nullum satis idoneum producitur argumentum ad probandam reflexionem sensus interni in suum proprium actum præcedentem, ut mox videbimus. Ergo...

Adversus antecedens hujus ratiocinii opponens fortasse exemplum palati vel lingue, quæ amarissime interdum sapit. Verum amarus ille sapor reapse non est sapor palati vel lingue, sed alicujus humoris, quo illa imbuuntur: quare gustus non seipsum gustat.

(1) Alio modo, inquit, anima reflectitur super actus suos cognoscendo illos actus esse. Hoc autem non potest esse ita, quod aliqua potentia utens organo corporali reflectatur super proprium actum, quia oportet, quod instrumentum, quo cognoscit se, caderet medium inter ipsam potentiam et instrumentum, quo primo cognoscebat. Sed una potentia utens organo corporali potest cognoscere actum alterius potentie, in quantum impressio inferioris potentie redundat in superiore, sicut sensu communi cognoscimus visum videre. S. Thomas, 3.^a dist. 23, quæst. 1, art. 2, ad 3.um

Et alibi: Non enim aliqua potentia sensitiva in seipsum reflectitur. (Id., 4.^a Cont. Gent. cap. 11, paulo post init.). Adde 2.º dist. 10, quæst. 1, art. 1; 1.^a p. quæst. 78, art. 4, ad 2.um, etc.

(2) Non enim sensus suimet est, inquit, sed aliquid alterum præter sensum, quod prius esse sensu necesse est. Arist. Metaphys. lib. 4, text. 25. Vide ib. S. Thom., lect. 14, lin.

(3) Proclus., de Elem. Theolog., propos. 7.^a

Prob. 2.º Potentia nulla sensitiva operatur sine immutatione organica proveniente ab objecto percipiendo, per impressionem videlicet speciei. Atqui nulla potentia sensitiva potest seipsam immutare. Nam omnis potentia sensitiva est organica, atque adeo materialis et corporea; nihil autem materiale ac corporeum potest seipsum immutare. «Siquidem omne corporeum agit ut quantum et extensum. Ergo dependenter a contactu. Contactus autem non est ejusdem ad se, sed unius ad alterum, sive partis ad partem, sive totius ad totum. Ergo immutatio sensibilis non potest fieri ejusdem ad se» (1). Huc recidit ratio S. Thomæ desumpta ex Avicenna: *Intellectus intellegit se; quod non contingit in aliqua virtute, cujus operatio sit per organum corporale; cujus ratio est, quia secundum Avicennam (de Anima, part. 2, cap. 2), cujuslibet virtutis operantis per organum corporale, oportet ut organum sit medium inter ipsam et obiectum ejus. Visus enim nihil cognoscit nisi illud, cujus species potest fieri in pupilla. Unde cum non sit possibile, ut organum corporale cadat medium inter virtutem aliquam et ipsam essentiam virtutis, non erit possibile, ut aliqua virtus operans mediante organo corporali cognoscat seipsam. Et hæc probatio tangitur in libro de Causis in illa propositione 15: Omnis sciens, qui scit essentiam suam, est rediens ad essentiam suam reditione completa* (2).

156. Objicies 1.º S. Thomas et Aristoteles nobis adversari videntur; ille quidem, cum hæc scripsit: *Sensus... qui inter cæteros est propinquior intellectuali substantie, redire quidem incipit ad essentiam suam, quia non solum cognoscit sensibile, sed etiam cognoscit se sentire; non tamen completer (id est, non est plena et completa) ejus reditio, quia sensus non cognoscit essentiam suam* (3). Aristoteles autem videtur diserte docere, quod visus cognoscat suam visionem (4).

Difficultates solvuntur.

(1) Joann. a S. Thom. loc. cit. ex S. Thomæ, 1.^a p. quæst. 87, art. 3, ad 3.um

(2) S. Thom. 2.º dist. 19, quæst. 1, art. 1. Cfr. Cont. Gent. lib. 2, cap. 49. Item nullius.

(3) S. Thom., de verit. quæst. 1, art. 9.

(4) Vide de anim. lib. 3, initio, text. 198; et S. Thom. ib. lect. 2.

Respondeo ad primum, de S. Thoma nullam superesse difficultatem ex perspicuis testimoniis superius allatis; non enim putandum est, S. Doctorem pugnantia docuisse. Itaque credendum est Aquinatem, cum scripsit, quod sensus cognoscit se sentire, non aliud concedere sensibus voluisse, nisi reflexionem in actu exercito. Aristoteles vero in primo loco, qui paulo est obscurior, si fidem habeamus multis interpretibus, non reapse nobis adversatur, quia quaecumque in speciem contraria profert, non asserendo, sed disputando in utramque partem scribit (1); mens autem ipsius fuit ostendere existentiam alicujus sensus diversi ab externis, qui sensationes horum percipiat, et vocari solet sensus communis; per hunc enim re vera sentimus nos videre, audire, tangere, etc. (2).

Objic. 2.º Sæpe meminimus internas sensationes, ut cum quis recordatur phantasma olim habitum. Ergo potest sensus in aliquem actum suum præcedentem formaliter et signate reflectere.

Respond. dist. antec. Sæpe meminimus internas sensationes per intellectualem memoriam, *conc.*; per sensitivam, *subdist.* Meminimus internas sensationes ejusdem memoriæ, *neg.*, donec probetur positive; alterius alicujus interioris sensus, *trans.* Verum est, quod internas sensationes olim habitas recordemur; sed ex hoc nihil sequitur contra propositionem nostram, quia omnia hujusmodi phænomena explicari queunt per intellectualem memoriam. Nec quisquam, opinor, producet exemplum *certum* memoriæ sensitivæ, actum aliquem præteritum repetentis ejusdem potentia. Si quis vero probaret ineluctabili exemplo actum memoriæ sensitivæ, reproducentis actum imaginationis, vel sensus

(1) Vide Javellum (*de anim.* lib. 2, quæst. 56), cardin. Tolet. (lib. 3, cap. in comment. cap. 2, text. 136-140), Conimbricens. (ibid. in comment. text. 138), Rubium (ibid. in comment. cap. 2).

(2) Vide Sylvestr. Mauri (*de anim.* lib. 2, in comment. cap. 18), Joann. Martínez de Prado (*de anim.* lib. 2, quæst. 23, paragr. 2), Toletum et auctores nuper laudatos.

Alias difficultates ex Aristotele depromptæ videri queunt apud Suarez (loc. cit., num. 7) et Antonium Rubios (lib. 3, cap. 3, quæst. 4, num. 92, 101).

communis vel æstimativæ, nondum rem evinceret saltem in sententia realiter distinguente interiores sensus. Sicut enim quivis internus sensus apprehendere potest actus sensuum externorum, ut concedunt omnes, ita nihil vetat, quominus internus aliquis sensus apprehendat actus alterius interni realiter distincti, siquidem hujusmodi actus profecto non foret reflexio potentia in se ipsam vel in suum proprium actum. In sententia vero identificante realiter sensus interiores, non apparet difficultatis solutio.

Instabis. Intellectus in hac vita nihil potest percipere nisi comite phantasmate. Ergo cum memoria intellectiva repetimus actum aliquem præteritum vel memoriæ vel imaginationis, adesse debet simul actus phantasie, vetus phantasma reproducentis.—**Respondeo neg. conseq.**, quod non necessario fluit ex antecedentis doctrina. Ex eo quod intellectus operari nequeat nisi comite operatione phantasie, non sequitur phantasiam debere apprehendere præcisè illud ipsum objectum, circa quod versatur intellectus, id enim prorsus impossibile est in objectis spiritualibus et in iis rationibus, quas discursu collegit idem intellectus. Satis ergo est, ut phantasia apprehendat aliquid simile vel affine, et connexionem quandam habens cum eo, quod intellectus cognoscit. Et in objecto exemplo, ad hoc ut intellectus rem recogitans, ope memoriæ cognoscat, se alias illam percepisse, satis est, ut phantasia ex speciebus, quas apud se repositas conservat, iterum idem objectum cognoscat, novum phantasma simile priori efformans, quin præcisè animadvertat se olim ejusdem rei phantasma habuisse. Et ratio est, quia unaquaque potentia cognoscit id solum, quod potest; phantasia vero ne tum quidem cum operationem memoriæ intellectualis comitatur, olim habitum phantasma cognoscere potest, sed tantum objectum ejusdem; secus enim reflexionem in suum actum exerceret, quod altioris virtutis negotium est.

Objic. 3.º Certum est, quod sentiamus nos videre, audire, etc. Atqui id non possumus sentire nisi ipso visu, auditu, etc. Ergo visus, auditus, etc., in suum proprium actum reflectitur. **Prob. Minor.** Si alio sensu præter visum, perciperemus visionem, etiam perciperemus colorem. Atqui nullo alio sensu præter visum percipi potest color; nam color percipi nequit

nisi per speciem coloris, species autem coloris non potest produci nisi in oculo (1).

Respondeo, *neg.* Minor. Ad probationem, *neg.* iterum Minor.; ejusque probationem *dist.* Species coloris nequit produci immediate nisi in oculo, *trans.*; saltem mediate, *neg.* Nam posita externa sensatione visionis, producitur in interiori sensu species reproductiva visionis, auditionis, modo superius explicato circa efficientem causam specierum in internis sensibus.

Objic. 4.º Si visio, vel alia quævis externa sensatio, non percipitur per suum proprium sensum, sed per alium diversum, nempe internum, quæro, num hic habeat virtutem percipiendi præterea suum proprium actum, vel non. Si habet, cur non similiter habeat externus sensus virtutem in se reflectendi? Si non habet, ergo ad percipiendum actum interioris sensus, requiretur novus alius sensus, de quo similis quæstio et argumentatio fieri poterit, donec veniamus ad aliquem sensum, qui suam propriam sensationem percipere queat; vel secus abeundum erit in infinitum.—Respondeo, *conc.* disjunctionem Majoris, et eligo alterum membrum, nimirum quod nullus sensus, etiam interior, polleat virtute in se suumve actum reflectendi. Nec ratio adjecta quidpiam evincit, tum quia necesse non est, ut omnis sensatio reflexe cognosci debeat ab alio sensu, quandoquidem adest intellectus in nobis, qui sensationes quorumvis sensuum et suos etiam proprios actus omnes reflexe cognoscere valet; tum quia quamvis detur, quod nonnullis placet, actum nempe sensus communis percipi ab imaginatione posse, et actus hujus ab aliquo alio ex internis sensibus, non oportebit abire in infinitum, sed sistendum erit in aliquo sensu, cujus actus neque a se neque ab ullo alio *sensu* reflexe cognosci queat. Ex quo id unum sequetur, in brutis, utpote quæ carent intelligentia, non dari, nec dari posse reflexionem in omnes actus suos: id quod verissimum est. Nec vero necesse est, ut bruta cognoscant reflexe omnes actus etiam interni sensus, quia non operantur per collationem judicando, sed per instinctum.

(1) Vide apud card. Tolet., *de anim.* lib. 3, quæst. 3, arg. 1.º

Objic. 5.º Sicut se habet intellectio ad intellectum, ita visio ad visum, auditio ad auditum, etc. Atqui idem intellectus percipit suam intellectionem. Ergo et visus suam visionem, auditus suam auditionem, etc.—Respondeo *neg.* Majorem relate ad præsentem controversiam; tum quia novimus ex ineluctabili testimonio conscientiæ eundem intellectum, qui cognoscit alia objecta, seipsum suumque actum cognoscere: id quod neque in visu neque ulla alia potentia sensitiva locum habet; tum quia intellectus cum sit potentia spiritualis et inorganica, non operatur, sicut sensus, extenso modo, ideoque non apparet ratio, cur in seipsum reflectere nequeat.

Instabis. Communis est in sensu et in intellectu ratio repugnantiae, ut se suumque actum percipiant, illa nempe quod nihil potest seipsum movere ad actum, secundum notissimum illud principium: *Omne quod movetur, ab alio movetur.* Ergo si ratio hæc non obstat, quominus intellectus reflectere in se valeat, neque ob stare debet, quominus sensus se suumve actum percipiat.—Respondeo, *neg.* antec. Quia quamvis principium illud æque pertineat ad sensus et ad intellectum, reapse non violatur in intellectu, seipsum reflexe cognoscente; non enim se nude percipit, sed ut subjectum affectum aliquo actu vel operatione: quare etiam ipse, non prout erat in potentia, sed prout jam constitutus in actu, movet se ad sui cognitionem. Nam, quemadmodum alibi dicendum est, intellectus suas proprias cognitiones percipit sive per speciem objecti earumdem, sive per species ab ipsis cognitionibus productas, pro varietate sententiarum; seipsum autem cognoscit propter connexionem cum suis actibus tamquam subjecto eorum absque ullius alterius speciei necessitate. Quamobrem verum non est intellectum, nude sumptum et quatenus in potentia, movere seipsum ad sui apprehensionem.

Objic. 6.º Experientia ipsa videtur probare, quod auditus et visus possit seipsum percipere. Nam α multa suppetunt exempla bombilationis ac diversorum sonorum, qui percipiuntur, quamvis nulla extrinsecus appareat causa ejusmodi sensationis: obtura v. g. digitis aures, et illico experieris confusum rumorem intra apparatus auditivum. β) Idemque

probant de visu phænomena, quæ Physicis placuit vocare *entoptica*: notum sane est, lumine apte ingrediente oculi organum, plura corpuscula intra ipsum prope retinam contenta videri posse. Simili modo videri potest dilatatio et contractio pupillæ, quædam lacrymæ, cornæe inherentes; immo et umbra vasorum sanguineorum retinæ, et motus circulationis in capillaribus venulis ejusdem visa esse dicuntur a Purkinje et aliis. Quam ad rem commemorari etiam possunt *musca*, quas dicunt *volantes*, primum a P. Dechales e Societate Jesu observatæ sub finem sæculi decimi septimi, quæ nihil aliud sunt, quam corpuscula quædam in corpore vitreo efformata, diversasque assumptia formas (1).

Respondeo neg. assert., vel si mavis, *disting.* Experientia probat, auditum et visum percipere partem aliquam apparatus auditivi et visivi, in qua tamen non residet ipsa formalis potentia audiendi et vivendi, *trans.* Experientia probat ipsam formalem potentiam audiendi et vivendi vel organum animatum præcise secundum eam partem, per quam exercetur auditio et visio, seipsum percipere, *neg.*, vel *subdist.*: directe et in se, *neg.*; in imagine aliqua, *trans.* Et ad utramque probationem *neg.* conseq.

Sane quod spectat α) ad phænomena bombilationis et rumororum illorum, quædam videntur illusionem vel hallucinationem continere alia morbosam vel anormalem organi affectionem supponunt; nulla vero probant, ipsam formalem potentiam audiendi seipsam cognoscere, sed tantum affectiones quasdam auditivi apparatus, vibratorios motus continentes, posse ita organum percipere, videlicet speciem imprimendo, ut sensationem soni gignant (2). Alterum genus

(1) Phænomena ista entoptica fuse describentem lege H. Helmholtz, *Optique physiologique*, paragr. 15, pag. 204-226 Paris, 1867.

(2) Les bourdonnements d'oreille sont de deux ordres, selon qu'ils dépendent d'un état particulier des organes auditives ou, au contraire, d'une autre cause. Parmi les premiers, on doit citer celui qui se produit quand on applique le doigt sur l'orifice du conduit auditif, et qui paraît dû à la résonance de la circulation dans l'intérieur de l'oreille et du crâne qui, au lieu de se perdre au dehors, est renvoyée vers l'oreille interne. C'est également l'explication des bourdonnements produits par la présence d'un corps étranger dans

β) phænomenorum non instituti mei explicare. Id unum sufficit notasse, in phænomenis entopticis non videri organum ipsum, per quod formaliter exercetur visio, sed tantum videri alia corpuscula, intra apparatus visionis contenta, neque hæc in seipsis videri, sed umbram eorundem projectam supra retinam (1).

le conduit auditif, et par l'accumulation de cette sécrétion cireuse appelée cérumen. Il faut citer ensuite les lésions aiguës ou chroniques de l'appareil auditif, telles que celles de la membrane du tympan, de la caisse et du labyrinthe; les rétrécissements de la trompe d'Eustache, qui empêchent l'air extérieur de pénétrer dans l'oreille moyenne. La seconde catégorie de causes des bourdonnements paraît avoir son principe dans une altération de la circulation; ils sont fréquents chez les anémiques, chlorotiques, et sont parfois des plus pénibles à supporter, empêchent même le sommeil; ils paraissent avoir leur point de départ dans la veine jugulaire et d'autres fois dans les artères carotides; ils accompagnent aussi les congestions cérébrales, apoplexies, méningites. Enfin, les aliénés sont sujets à entendre des bruits qui n'ont aucune réalité extérieure, véritables hallucinations engendrées par un trouble des fonctions cérébrales. Le traitement consiste à soigner l'affection qui cause le bourdonnement. Apud Paul Guérin, *Dictionnaire des dictionnaires*, tom. 2, ad motum *Bourdonnement*.

(1) Vide Helmholtz, loc. cit. Cfr. Farges, op. cit., pag. 208, 209. «La distance qui sépare la partie de la rétine impressionnable à la lumière de celle sur laquelle les vaisseaux reposent étant de 2 ou 3 dixièmes de millimètre, ces vaisseaux doivent, lorsqu'ils sont suffisamment éclairés, projeter sur elle une ombre perceptible, et c'est effectivement ce qu'il est facile d'observer.—En éclairant la rétine de côté au moyen d'un faisceau lumineux projeté sur les parois latérales de la sclérotique avec une lentille biconvexe pendant que l'œil regarde un fond sombre, ou bien en promenant circulairement à peu de distance de l'œil la flamme d'une bougie, on aperçoit dans le champ de la vision une arborisation vasculaire identique à celle que montre l'ophthalmoscope. C'est l'image entoptique (de *εντός*, dedans; *ὄψεται*, je vois) des vaisseaux du fond de l'œil.—Ce n'est pas seulement l'ombre produite par la projection des vaisseaux sur la rétine qu'on peut apercevoir; l'ombre des corps étrangers, tels que les filaments contenus dans le corps vitré, apparaît également. Les mouches volantes que beaucoup d'individus voient souvent dans l'espace sont généralement des images entoptiques des éléments qui flottent dans l'humeur vitrée ou des épanchements séreux ou sanguins qui se sont produits dans cet organe». Le Bon, *La Vie Physiologie Humaine*, pag. 627.

ARTICULUS II.

Quotuplex distingui possit objectum sensuum.

157. Objectum sensus est, id quod sensatione percipitur, vel representatur, diciturque *sensibile*. Jam alias probavimus generatim contra Idealistas objecta sensibilibus representationum realiter existere (1); et mox iterum investigandum erit, quatenus et quo sensu objectivam hanc realitatem tueri oporteat. Interea jam nunc ex vulgari et sapientium et rudium intelligentia et modo loquendi possumus cum Scholasticis triplicis generis sensibile distinguere *proprium, commune ac per accidens*. *Proprium est*, inquit Angelicus cum Aristotele, *quod ita sentitur uno sensu, quod non potest alio sensu sentiri, et circa quod non potest errare sensus: sicut visus proprie est cognoscitivus coloris, et auditus soni, et gustus humoris, id est saporis* (2), et odoratus odoris, et tactus coloris et resistentiæ cum cæteris qualitatibus, quæ *tactiles* vocantur, nimirum tales, quæ certo aliquo modo afficere possunt hunc sensum, et ad sui notitiam determinare, quales sunt v. g. durities aut mollities, asperitas, etc. Et ratio est, quia lux et colores nullum alium sensum determinant ad sui apprehensionem, sicut visum, nec sonus, sicut auditum, etc. Illud tamen nota, exclusionem illam, qua sensibile proprium ab uno tantum sensu cognoscitur, intelligendam esse de sensibus ejusdem ordinis et rationis, nempe externis; nihil enim prohibet sensibilia hujusmodi cognosci præterea, et reapse cognoscuntur, ab internis, ac nominatim a sensu communi et phantasia (3).

commune,

Sensibile commune est id, quod non ab uno dumtaxat, sed a pluribus sensibus percipitur, *Communia sensibilia sunt*

(1) Vide *Cosmolog.* num. 6, pag. 15.

(2) S. Thom. *de anim.* lib. 2, lect. 13, paragr. b. Pulchre in hanc rem S. Augustinus, lib. 10 *Confession.*, cap. 10, cuius verba superius exscripta reliquimus, num. 5, pag. 9, 10.

(3) Cfr. P. Suarez, *de anim.* lib. 3, cap. 8, num. 1.

ista quinque, motus, quies numerus (quo revocari potest unitas), *figura et magnitudo* (id est, moles et corpulentia). *Hæc enim nullius sensus unus sunt propria, sed sunt communia omnibus: quod non est sic intelligendum, quasi omnia ista sint omnibus communia, sed quædam horum, scilicet numerus, motus et quies, sunt communia omnibus sensibus; tactus vero et visus percipiunt omnia quinque* (1). Hæc sunt quinque capita sensibilibus communium, ad quæ revocari possunt alia, ab aliis adjecta (2), ut v. g. distantia; hæc enim jure merito contineri potest sub magnitudine (3), quia distantia est magnitudo quædam aut extensio, sive actualis sive possibilis, *inter duo extrema*. Et similiter locus, cum sit extensio quædam, sub magnitudine continetur. Quamobrem falsum est, quod sensibilia ejusmodi ideo vocentur communia, quia percipiuntur a sensu communi, ut quidam perperam dixerunt (4). Duplex istud genus sensibilibus pulchre eleganterque dialogo declaravit S. Augustinus in opere *de libero arbitrio* (5). Nec negari potest, quod sicut sensus

(1) S. Thom. (lib. 2 *de anim.*, lect. 13, paragr. c). Cfr. Suarez (*de anim.* lib. 3, cap. 8, num. 8); Conimbricens. (*de anim.* lib. 2, cap. 6, quest. 4).

(2) De quibus vide Conimbric. (loc. nup. cit.), Suarez (loc. cit. num. 7), Rubio (*de anim.* lib. 2, cap. 6, tract. *de object. et speciebus sensib.*, quest. 11), Lossada (*de anim.* disp. 5, num. 95), Joann. a S. Thom. (*de anim.* quest. 4, art. 2, in respons. ad 3.^{am}).

(3) Vide Suarez, loc. nup. cit., num. 7; et Conimbricens., loc. cit. art. 2.

(4) Vide apud S. Thom. loc. nup. cit. lect. 13, paragr. d; Suarez, loc. cit. num. 3.

(5) Augustinus: *Dic mihi jam, utrum illos vulgarissimos corporis sensus habere te noveris, videndi et audiendi, olfaciendi, et gustandi, et tangendi?* Evodius: *Novi.* Augustinus: *Quid putas pertinere ad videndi sensum, id est, quid putas nos videndo sentire?* Evodius: *Quæcumque corporalia.* Augustinus: *Num etiam dura et mollia videndo sentimus?* Evodius: *Non.* Augustinus: *Quid ergo proprie ad oculos pertinet, quod per eos sentimus?* Evodius: *Color.* Augustinus: *Quid ad aures?* Evodius: *Sonus.* Augustinus: *Quid ad olfactum?* Evodius: *Odor.* Augustinus: *Quid ad gustum?* Evodius: *Sapor.* Augustinus: *Quid ad tactum?* Evodius: *Molle vel durum, læve vel asperum, et multa alia.* Augustinus: *Quid, corporum formas, magnas, breves, quadras, rotundas, et si quid hujusmodi est, nonne et tangendo et videndo sentimus? Et ideo nec visui proprie, nec tactui tribui possunt, sed utriusque*

percipimus communia, quamvis circa modum, quo in horum cognitionem venimus, nonnulla possit esse difficultas, quæ postea declaranda erit.

Quaedam obiecta solvuntur.

Dices 2) Motus percipi nequit absque memoria partium præteritarum, quæ cum sequentibus conjungantur. Ergo cum sensus exterior memoriam non habeat, percipere motum nequit. 3) Multoque minus percipiet quietem, utpote quæ privationem importat; privatio autem a nullo sensu per se cognosci potest, quia est ens rationis. 4) Idemque dicendum de numero. Si enim numerus sensu percipi posset, etiam a brutis animantibus perciperetur. Brutis autem communiter negatur cognitio numeri, idque unum e signis esse videtur, ex quibus illa carere intelligentia probatur (1).

Respondeo ad 2) *dist.* anteced. Motus perfecte ac formaliter secundum fluxum continuum cujusdam totius, plures partes complexi, *conc.*; imperfecte ac materialiter, quatenus importat rem diversa spatia vel situ successive tenentem, *neg.* Et similiter *dist.* conseq. Patet enim experientia nos percipere motum vel ex eo solum, quod videamus rem modo proximiorum modo remotiorum respectu nostri vel aliorum rerum. Unde ad 3) ex opposito respondeo, quietem a nobis videri non formaliter, quatenus est privatio motus, sed materialiter, quatenus importat rem in eodem spatio vel situ permanentem. Ad 4) respondendum est, numerum bifariam considerari posse, primo prout unum quiddam importat ex pluribus coalescens, certamque mensuram et ordinem unius ad alia addit, vel solum prout multitudinem rerum discretarum implicat. Et numerus primo modo a sensu percipi nequit; percipitur autem secundo, quia species rerum discretarum, sicut discrete imprimuntur, ita ad objective discretam earum representationem determinant.

Evodius: Intelligo. Augustinus: Intelligis ergo quedam singulos sensus habere propria, de quibus renunciant, et quedam quosdam habere communia? Evodius: Et intelligo. Augustinus: Quid igitur ad quemque sensum pertineat, et quid inter se vel omnes vel quidam eorum communiter habeant, num possimus ullo eorum sensu dijudicare? Evodius: Nullo modo; sed quodam interiore ista dijudicantur. S. August., de liber. lib. 2, cap. 3.

(1) Vide apud Card. Tolet. *de anim.* lib. 2. quæst. 15; Conimbric., loc. cit. art. 1.

Tandem sensibile per accidens est, quod per se non movet sensum; nec aliter sentiri dicitur, nisi quia est conjunctum cum eo, quod per se cadit sub sensum aliquem; ut si quis dicat se *videre dulce*, vel *filium Petri*, videt enim non quatenus dulce vel filium Petri, sed quatenus album vel coloratum, cui accidit esse dulce vel filius Petri. Sensibile per accidens est duplicis generis, in particulari et in universali. Sensibile per accidens in particulari est tale respectu solum unius sensus, puta *visibile* per accidens, *audibile*, *gustabile*, etc., per accidens. Quare si quis dicat se *videre dulce*, vel *audire coloratum*, vel *gustare album*, etc., exprimit hujusmodi, sensibile particulare per accidens; quia *dulce*, quatenus tale, per sese est objectum gustus, et e converso *album* per se videtur, et non nisi per accidens gustari potest, videlicet in quantum ei quod gustatur, accidit esse album. Quamquam bene notat Angelicus (1) ejusmodi objectum non posse proprie dici *sensibile* per accidens generico vocabulo, quia re vera per se sentitur ab aliquo sensu, ideoque simpliciter sensibile est, ac solum respectu alicujus particularis sensus est per accidens sensibile, nempe *visibile*, *audibile*, *gustabile*, etc., per accidens. Sensibile itaque per accidens proprie ac generatim seu respectu omnium sensuum est illud, quod a nullo sensu proprie ac per se potest sentiri: quo pacto ratio *substantiæ* ac viventis dicuntur sensibilia per accidens, quoniam nullus est sensus, sive interior sive exterior, qui possit per se rationem vitæ ac substantiæ apprehendere (2).

Ad rationem sensibilibus per accidens tres requiruntur conditiones: prima, *quod accidat ei, quod per se est sensibile, sicut accidit albo esse hominem* (3). Secundo requiritur, *quod sit apprehensum a sentiente; si enim accideret sensibili, quod lateret sentientem, non diceretur per accidens sentiri. Oportet igitur, ut per se cognoscatur ab aliqua alia potentia cognoscitiva sentientis* (4). Tertio requiritur ad rationem sensibilibus per accidens, ut statim apprehendatur sine dubitatione ac discursu

Sensibile per accidens.

Conditiones ad sensibile per accidens requisitæ.

(1) S. Thom. *ibid.* lect. 13, paragr. d.

(2) S. Thom. *ibid.*

(3) *Id.* *ibid.*

(4) *Id.* *ibid.* Cfr. 4.^a dist. 49, quæst. 2, art. 2 in corp.

ad occursum qualitatis per se sensibilis. Ut enim observat Aquinas, non... omnia, quod intellectu apprehendi potest in re sensibili potest dici sensibile per accidens, sed quod statim ad occursum rei sensata apprehenditur intellectus: sicut statim cum video aliquem loquentem, vel movere seipsum, apprehendo per intellectum vitam ejus: unde possum dicere eum vivere (1). Cæterum postrema hæc conditio bifariam impleri potest, primo quia ratio illa, quæ sensibilis per accidens dicitur, ex seipsa connexa est cum per se sensibili, ut non possit non illic etiam prima vice occurrere sentienti: secundo quia licet ex sese non sit adeo facilis et obvia, usu tamen et experientia, quam de re habemus, statim nobis occurrit ad præsentiam ejus.

Discrimen
inter triplex
sensibile.

Hinc nullo negotio intelliges discrimen triplicis hujus sensibilis: nam sensibile per accidens, prout tale non immutat sensum, seu non imprimit speciem sui propriam, sed est dumtaxat conjunctum cum eo, quod talem speciem et immutationem infert; unde fit, ut non per se sentiatur, sed solum sentiri dicatur ratione illius, cum quo conjungitur. Sensibilia vero cum communia, tum propria, per se sentiuntur; cum hoc tamen discrimine, quod sensibilia propria speciem propriam et peculiarem imprimunt, quapropter primo et per se percipiuntur, communia vero non primo percipiuntur, sed secundo, videlicet ratione propriorum sensibilium, quia non immittunt distinctam et peculiarem speciem, sed movent unumquemque sensum media specie sensibilis proprii. Re sane vera magnitudo v. g. et figura percipiuntur a visu ut colorata, a tactu ut resistentes, molemve habentes: atque idem dic de reliquis (2). Alia plura discrimina inter sensibile proprium et commune dabit P. Suarez (3). Apposite S. Thomas: *Similitudo* (id est species) *alicujus rei est in sensu tripliciter: Uno modo, primo et per se; sicut in visu est similitudo colorum, et aliorum propriorum sensibilium. Alio modo per*

(1) S. Thom. *Ibid. de anim. et 4.^a dist. 49. quæst. 2. art. 2.* Cfr Suarez, *de anim. lib. 3. cap. 8. num. 2; Lossada, de anim. disp. 5. num. 95.*

(2) Vide S. Thom. *ibid.*; et Suarez, *loc. cit. num. 3-8.*

(3) *Loc. cit., cap. 8. num. 9.*

se, sed non primo; sicut in visu est similitudo figuræ, vel magnitudinis, et aliorum communium sensibilium. Tertio modo, nec primo nec per se, sed per accidens; sicut in visu est similitudo hominis, non in quantum est homo, sed in quantum huic colorato accidit esse hominem (1). Unde sensibilia communia medium tenent inter propria et per accidens, ut fuse declarat S. Thomas (2).

Non desunt, qui aliter sentiant (3), putentque communia sensibilia partialem aliquam speciem imprimere distinctam a propriorum sensibilium specie; nihilominus hæc est longe communior sententia (4) cum S. Thoma (5). Et probatur in hunc modum. «Impossibile est moveri aliquam potentiam ab aliquo, nisi ratione proprii specificativi talis potentiae, siquidem impossibile est, quod specificatum transeat limites, et adæquationem sui specificativi. Sed proprium, et formale specificativum cujuscumque sensus est sensibile proprium illius, non autem sensibile commune; siquidem formale specificativum alicujus potentiae debet illam a reliquis distinguere. Ergo debet pertinere ad proprium sensibile, ut objectum illius; quia si distinguit illam a reliquis, oportet, quod sit proprium illius, ita quod non alterius. Ergo ut sensibile commune moveat specificative aliquem sensum, oportet, quod non moveat ratione sui, sed ratione sensibilis proprii, et induendo rationem formalem illius. Ergo ut condistincta a sensibili proprio non possunt emittere speciem ad sensum; quia species emissa est, quæ immutat, et movet potentiam, potentia autem non potest moveri, nisi sub ratione sui specificativi proprii. Si autem essent duæ species distinctæ, altera sensibilis proprii, altera communis, illa quæ esset communis,

Utrum sensibi-
lia communia
peculiarem
aliquam speciem
immittant:

negativa senten-
tia probatur.

(1) S. Thom. 1 p., quæst. 17, art. 2.

(2) S. Thom. 1 p., quæst. 78, art. 3, ad 2.um

(3) Vide apud Suarez (*loc. cit. num. 5*), Tolet. (*de anim. lib. 2. quæst. 14*). Conimbric. (*ibid., cap. 6. quæst. 5*). Rubium (*loc. cit. tract. de object. et speciebus sensibilibus, quæst. 11. num. 136*). Bañez (*In 1.^{am} part. quæst. 78, art. 3. dub. 9*). Mastrium (*de anim. disp. 4. quæst. 5. num. 59*).

(4) Quam tumentur auctores modo laudati et alii multi, quos in re minoris momenti non est necesse referre.

(5) *Loc. nuper citat.*

non repræsentaret sensibile proprium, et consequenter non repræsentaret rationem formalem talis sensus» (1).

Tamen sensibilia communia modificant speciem propriam.

In quo autem sita sit ista modificatio, varie explicatur.

Facile tamen concedent isti auctores sensibilia communia modificare speciem sensibilis proprii. Et ratio est, quia unumquodque agit, prout est. Ergo qualitates per se sensibiles aliter immutabunt sensum, prout hanc vel illam magnitudinem habeant vel figuram, et prout sint in motu vel quiete. Ac proinde agnoscendum est sensibilia communia modificare, ac variare speciem sensibilis proprii. Non est autem æque facile definire, in quoniam sita sit ista modificatio. Quidam enim volunt communia sensibilia modificare speciem priorum, adjiciendo modalem aliquam entitatem, vel, ut alii probabilius docent, «determinando proprium sensibile per modum conditionis, ut speciem mittat repræsentativam sui, prout talibus circumstantiis affecti; color enim v. g. vim habet emittendi speciem, quæ illum repræsentet, non utcumque, sed cum tali præsentia, figura, magnitudine seu extensione, etc.» (2), quemadmodum nuper notabamus. Quæ est Angelici quoque doctrina: *Sensibilia communia non movent sensum primo et per se, sed ratione sensibilis qualitatis, ut superficies ratione coloris. Nec tamen sunt sensibilia per accidens; quia hujusmodi sensibilia (scilicet communia) aliquam diversitatem faciunt in immutatione sensus. Alio enim modo immutatur sensus a magna superficie et a parva, quia etiam ipsa albedo dicitur magna vel parva, et ideo dividitur secundum proprium subjectum* (3).

Præbatur divisio sensibilis in proprium, commune et per accidens.

Hinc patet rectam esse divisionem sensibilis in proprium, commune et per accidens. «Nam quod sentitur, vel sentitur propria vi, quia videlicet ex se habet virtutem ad immutandam potentiam, et hoc est sensibile proprium; vel sentitur,

(1) Joannes a S. Thoma, *de anim.* quest. 4, art. 2, *Dico 7.º*

(2) Lössada (loc. cit. num. 96). Vide etiam, si lubet, Suarez (loc. cit. cap. 8, num. 7-9), Matrium (*de anim.* disp. 4, quest. 5, art. 2, num. 63) ubi refutat modum speciei sensibilis proprii superadditum a sensibili communi. Cfr. Joannes a S. Thoma (*de anim.* quest. 4, art. 2), Complutenses (*de anim.* disp. 9, quest. 2), Joannes Martinez de Prado (*de anim.* lib. 2, quest. 22, paragr. 4), qui fusius hæc explicata dabunt.

(3) S. Thom. 1 p. quest. 78, art. 3, ad 2.um Cfr. *de anim.* lib. 2, lect. 13, paragr. d.

quia immutat, modificando aliud, et hoc est sensibile commune; vel non sentitur per immutationem, sed cognoscitur propter accidentalem unionem cum sensibili per se, et hoc est per accidens sensibile. Non apparet autem alius modus sensibilis. Ergo est optima divisio, ac simul constat omnium membrorum ratio» (1). Adversus hactenus præmissam doctrinam.

158. **Objic. 1.º** Sensibilia communia vel immutant sensum per speciem, vel non. Si non immutant, nequeunt sentiri nisi per accidens. Si primum, per se sentiuntur. Ac proinde sensibilia communia perperam inducuntur tamquam genus sensibile distinctum a proprio et sensibili per accidens.

Quædam objectiones solvuntur.

Resp. conc. Major, et eligo 1.um membrum sub distinctione immutant sensum per speciem, quatenus speciem sensibilis proprii modificant, ac determinant, *conc.*; quatenus novam ac distinctam entitative speciem ipsa designant, *neg.*

Contradist. primum Minoris membrum; si novam ac distinctam speciem producant, *conc.*: si modificant tantum, ac varie determinant speciem qualitatum per se sensibilem, *neg.* Tum *neg.* conseq. Nam qualitates propriæ per se sensibiles non agunt in abstracto, sed in concreto, prout sunt in tali subjecto, talis magnitudinis, vel figuræ, quod est in motu vel quiete, etc. Et prout se habeant ista adjuncta, quæ nomine sensibilem communium designantur, varias qualitates sensibiles propriæ speciem immittent, talemque, ut repræsentare valeat in singulis sensibus suum proprium objectum præcise cum his vel aliis peculiaribus adjunctis magnitudinis, figuræ, etc. Quamobrem revera species indivisibiliter procedit ex complexu sensibilis proprii et communis, quamvis virtus activa et immutativa sensus formaliter non sit ex parte communium, sed ex parte priorum sensibilem.

Objic. 2.º Videtur ponenda esse species propria et distincta, ut sensibilia communia percipiantur. Ponamus enim coloratum aliquid moveri: vel immittit eandem speciem, cum

(1) Suarez, loc. cit., cap. 8, fin.

mouetur, ac antequam moveretur, vel aliam. Si eandem, non poterit percipi motus. Si aliam, jam aderit species propria et peculiaris motus. Simile argumentum fieri potest in figura, v. g. si figura sit circularis, etc.

Respondeo, facile ex dictis. Nam in his casibus species prior variatur, ac modificatur, non vero duæ distinctæ producuntur, altera coloris et altera motus (1).

Objic. 3.º «Magnitudo, figura et color sunt formæ diversæ. Ergo per unam speciem non possunt cognosci, sed per varias: ergo quodque sensibile propriam imprimi speciem» (2).

Resp. *dist.* Sunt formæ diversæ in se, *conc.*; respectu sensus, *neg.*; quia nequeunt immutare seorsum ac per distinctas species, sed simul et indivisibiliter per unam et eandem speciem, ut jam declaratum est.

Objic. 4.º Sensibile per se immutat sensum imprimendo speciem. Atqui etiam sensibilia communia sunt sensibilia per se; secus enim per accidens sentirentur. Ergo etiam hæc distinctam speciem producunt.

Resp. *dist.* Major. Sensibile immutat sensum sive ratione ac virtute sua, sive virtute alterius, et modificando speciem virtute alterius productam, *conc.*: præcise virtute sua, *neg.* Et concessa Minore, *neg.* conseq. Ad rem Angelicus: *Quidquid facit differentiam in ipsa passione vel alteratione sensus; habet per se habitudinem ad sensum, et dicitur sensibile per se. Quædam faciunt differentiam in transmutatione sensuum, non quantum ad speciem agentis, sed quantum ad modum actionis... Et hoc modo faciunt circa immutationem sensuum differentiam sensibilia communia* (3).

Objic. 5.º Sensibilia communia diversis sensationibus percipiuntur. Ergo propria et distincta egent specie—Resp. *neg.* antec. Nam una eademque sensatione singuli sensus apprehendunt proprium sensibile talis vel talis figuræ, magnitudinis, etc., id quod patet ex conscientie testimonio.

(1) Vide Tolet. 2.^a de anim. quest. 14.

(2) Apud Tolet. *ibid.*

(3) S. Thom. de anim. lib. 2, lect. 13, paragr. d. *Legere, sis, integrum locum.*

Itaque ex hoc etiam novum extat argumentum non multiplicandi species, sed unam asserendi utrique sensibili (1).

Objic. 6.º Sensibile per accidens et commune videntur nullo modo inter sese discriminari. Nam sensibile per accidens est illud, quod accidit sensibili proprio, sicut accidit albo esse Petrum. Atqui hoc idem convenit etiam sensibili communi, cum non minus accidat albo, quatenus tali, esse magnum vel parvum, talis vel talis figuræ, etc. Ergo—Præterea sicut sensibilia per accidens non apprehenduntur, nisi in quantum sensibilia propria apprehenduntur; ita nec sensibilia communia apprehenduntur, nisi apprehendantur sensibilia propria, numquam enim visus apprehendit magnitudinem aut figuram nisi in quantum coloratam. Videtur ergo, quod sensibilia communia sint etiam sensibilia per accidens (2).

Resp. *neg.* assert. Ad probat. *dist.* Major. Sensibile per accidens est illud, quod proprio accidit, tum in esse rei physico, tum in esse intentionaliter motivo, *conc.*; quod accidit solum in esse rei physico, *neg.*

Et *contradist.* Minor., *neg.* conseq. Nam rationes solum per accidens sensibiles nec immutant sensum per ullam sui speciem, nec ullo modo conferunt ad hanc modificandam et varie attemperandam. At vero sensibilia communia, cum sint accidentia et affectiones propriorum, concurrunt ad hanc determinatam speciem gignendam, et necessario debent concurrere, ut vera exinde habeatur cognitio. Si enim propria sensibilia eandem imprimerent speciem, quæcumque foret magnitudo, figura, distantia, vel status quietis aut motus in objecto, non possent illa unquam vere apprehendi (3). Unde etiam ruit quod adiciebatur; nam quamvis communia sensibilia non apprehendantur, nisi apprehendatur simul sensibile aliquod proprium, et in hoc conveniunt cum sensibili per accidens, nihilominus differunt, quia sensibile per accidens nec gignit speciem sui, nec modificat speciem sensibilibus proprii.

(1) Cfr. de his Conimbr. lib. 2, cap. 6, quest. 5, art. 1, 2; et Rub. loc. cit. quest. 11.

(2) Apud S. Thom. de anim. lib. 2, lect. 13, paragr. d.

(3) Vide Joann. a S. Thom., de anim. quest. 4, art. 2, in respons. ad 1.^{am} argum. ubi plura reperies.

Objicies 7.º Sensibile per accidens videtur non posse inter objecta sensibilia numerari. *α*) Primo quia quidquid sentitur, per immutationem sensus ac speciem sentitur. Atqui sensibile per accidens non immutat sensum, cum nullam sui speciem imprimat. Ergo. *β*) Deinde si admittitur ejusmodi sensibile, dicendum erit, substantiam ipsam sentiri, et cognosci per sensum. Atqui substantiæ cognitio propria est intellectus. Ergo... *γ*) Denique dicendum erit etiam omnia quæcumque conjuncta sunt in re cum aliquo sensibili per se, eo ipso sentiri per accidens.

Resp. *neg.* asserti. Ad probationem *α*) *dist.* Major. Quidquid per se sentitur, *conc.*: quidquid per accidens tantummodo sentitur, *neg.* Et concessa Minor., *neg.* conseq.

Ad probationem *β*) *distinguo* pariter Major. Dicendum erit substantiam sentiri per sensum proprie atque in se, *neg.*, nam substantia in se per sensum vere non attingitur, sed solum per intellectum (1); improprie ac confuse et materialiter, vel solum quatenus sustentat qualitates sensibiles, *conc.* Et *contradist.* Minor., *neg.* conseq. Præclare P. Franciscus Suarez: Esse aliquid per accidens visibile (vel generatim sensibile) «est valde improprium; nam visus revera non attingit, nec in se concipit, aut sibi representat rem, quam solum per accidens videre dicitur; sed videt formam, quæ cum tali re conjuncta est, seu quæ in tali re subjectatur. Quia tamen videt per modum unius, dicitur per accidens videre subjectum ipsum, aut aliam formam inhærentem» (2).

Ad probationem *γ*) *neg.* asserti., ut constat ex conditionibus ad sensibile per accidens requisitis (3).

(1) Vide S. Thom. 3 p. quæst. 75, art. 5, ad 2.um et 3.um; 4.º dist. 12, quæst. 1, art. 1, solut. 2, ad 2.um

(2) Suarez, de Eucharist. disp. 53, sect. 4, paragr. Dico ergo primo. Cfr. S. Thom. 1 p. quæst. 12, art. 3, ad 2.um; 4.º dist. 10, art. 4, solut. 1.^a ad 3.um; 3 p. quæst. 76, art. 4, ad 1.um

(3) Apposite Doctor Eximius: «Hoc modo substantia corporea est per accidens sensibilis, quia ipsa sui speciem in sensu non imprimat, conjungitur tamen sensibilibus, quæ illam imprimunt. Sciendum tamen primo, ut res per accidens sensibilis dicatur, non est satis, quod adjungatur sensibili per se, sed requiritur præterea, ut ex vi

Objic. 8.º Sensui idem videtur omnino percipere in panis ac vini speciebus ante consecrationem et post consecrationem. Atqui certe post consecrationem non videt substantiam. Ergo nec antea videbat.

Resp. 1.º *retorqueo* argumentum. Si quid enim probat objectio, non minus evincit, neque ipsum intellectum cognoscere corpoream substantiam, sed accidentia substantiæ dumtaxat sensibilia. Quia etiam intellectus, aliud cognoscebat naturaliter ante consecrationem hostiæ, quam postea per revelationem admonitus videat; et nihilominus nemo negaverit substantiam ab intellectu cognosci, et quidem proprio sensu. Resp. 2.º *dist.* Major. Sensus videtur omnino idem percipere ante consecrationem in Eucharistia, ac post consecrationem quoad sensibile per se, *conc.*; quoad sensibile per accidens, *subdist.*: nisi fieret miraculum, *conc.*; si fiat, *neg.*

Contradist. Minor.: quia fit miraculum, *conc.*; aliter, *neg.* Itaque *per accidens* est omnino, quod post consecrationem non possit dici sensus videre substantiam panis aut vini; quia videlicet miraculum factum est, ex quo connexio naturalis inter accidentia et substantiam panis ac vini abrupta est. Ideoque licet naturaliter loquendo, ex vi sensationis judicandum foret adesse ibi substantiam, ratione autem miraculi per divinam omnipotentiam patrati, aliter judicandum est, prout Fides docet (1).

sensationis rei per se sensibilis percipiatur ipsa consequenter, ut notavit D. Thomas (de anim. lib. 2, lect. 14; 4.^a dist. 49, quæst. 2, art. 2). Unde quia albedo v. g. immutat sensum non separata, sed in subjecto, ideo subjectum per accidens sentitur, ex vi tamen sustentationis, quam præstat albedini, adeo ut non albedo præcise, sed album videri proprie dicatur. Sciendum secundo, non oportere, ut sensibile per accidens distincte cognoscatur ab eo sensu, a quo per accidens sentiri dicitur; sed est satis, ut ex vi cognitionis sensus unius status quidpiam aliud cognoscatur ab eodem sentiente. Sic dulcedo lactis dicitur sensibilis visu, non quia ab ipso clare percipiatur, sed quia ea visa, statim cognoscit homo illi esse conjunctam dulcedinem: oportet tamen, ut hoc fiat ex vi sensationis, non vero ex discursu et indagine sentientis. Suarez (de anim. lib. 3, cap. 8, num. 2. Cfr. *Metaphys.* disp. 38, sect. 2, num. 9).

(1) Plura dabunt Joannes a S. Thoma, Complutenses et alii auctores supra laudati.